

26 Ανασκόπηση των δραστηριοτήτων ορολογίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση

Ευρύκλεια (Κλειώ) Μπενέκου

ΠΕΡΙΛΗΨΗ¹

Η ορολογία ανέκαθεν αποτελεί αναπόσπαστο τμήμα του έργου που προσφέρουν οι μεταφραστικές υπηρεσίες των ευρωπαϊκών οργάνων. Από την τηλεφωνική γραμμή ορολογικής υποστήριξης «S'il vous plaît» και τα δίγλωσσα ή πολύγλωσσα γλωσσάρια έως τη σημερινή πολύγλωσση IATE 2, έχει μεσολαβήσει πολύς χρόνος και πολύς κόπος, ο σκοπός όμως παραμένει ο ίδιος: η παροχή στους μεταφραστές και εξωτερικούς συνεργάτες εύκολα προσβάσιμης και τεκμηριωμένης ορολογίας με σκοπό, αφενός, την ασφάλεια δικαίου και, αφετέρου, την ταχύτερη διεκπεραίωση των μεταφράσεων στις 24 επίσημες γλώσσες της ΕΕ. Κεντρικό ορολογικό εργαλείο αποτέλεσαν οι ορολογικές βάσεις των διαφόρων οργάνων, που συνενώθηκαν πριν μερικά χρόνια σε μία κεντρική, διοργανική ορολογική βάση δεδομένων, την IATE, ένα ορολογικό εργαλείο αναβαθμισμένο σε σχέση με τις αρχικές βάσεις δεδομένων, καθώς έχει δομηθεί σύμφωνα με εδραιωμένες ορολογικές αρχές. Επεξηγούνται οι κανόνες δόμησης της IATE και δίνονται στατιστικά στοιχεία σχετικά με τον αριθμό δελτίων και την κατανομή ανά γλώσσα. Ακολουθεί παρουσίαση των ιδιαίτερων ορολογικών δραστηριοτήτων του ελληνικού τμήματος. Δεδομένου ότι οι ορολογικές ανάγκες είναι πολλές και σημαντικές και ο ορολογικός συντονισμός απαραίτητος, έχουν δημιουργηθεί δύο ξεχωριστά δίκτυα ορολογικής υποστήριξης, ένα εσωτερικό και ένα εξωτερικό. Το πρώτο, που είναι και το παλαιότερο, η διοργανική Ομάδα Τυποποίησης Ορολογίας (ΟΤΟ), καλύπτει θέματα ορολογικού συντονισμού μεταξύ των μεταφραστικών υπηρεσιών των ευρωπαϊκών οργάνων και τυποποίησης των πολιτικά ευαίσθητων όρων, των όρων που από τη φύση τους χρήζουν τυποποίησης και εκείνων που προκαλούν σοβαρές διχογνωμίες μεταξύ των μεταφραστικών υπηρεσιών των οργάνων. Το δεύτερο, το Ελληνικό Δίκτυο Ορολογίας (ΕΔΟ), είναι μια προσπάθεια ανταλλαγής γνώσεων και απόψεων σε θέματα ορολογίας μεταξύ των μεταφραστών ή ορολόγων μας, αφενός, και, αφετέρου, ειδικών του κάθε τομέα από τον ελληνικό και κυπριακό χώρο. Η επικοινωνία μεταξύ των δύο μερών στηρίζεται κυρίως στις βικιομάδες που απαρτίζουν την Υπηρεσία Επείγουσας Απόδοσης Όρων: πρόκειται για μια πλατφόρμα που δίνει τη δυνατότητα υποβολής ορολογικών αιτημάτων σε καθημερινή βάση. Τελικός αποδέκτης των αποδόσεων που αποφασίζονται από κοινού στο πλαίσιο διαβούλευσης είναι η IATE, εφόσον πληρούνται τα κριτήρια καταχώρισης.

Review of terminology activities in European Union

Evriklia (Klio) Benekou

ABSTRACT

Terminology has always been an integral part of the work performed by the translation departments of the European Institutions. Since the days terminologists were providing terminological support through

¹ Ευχαριστώ πολύ τη συνάδελφο Μαρία Κορομπίλια για τα εποικοδομητικά σχόλιά της και την συμβολή της στην άρτια παρουσίαση της παρούσας ανακοίνωσης.

the dedicated telephone line “S’il vous plaît” and the bilingual and multilingual glossaries they were compiling, to the current state of affairs where terminological support is given through the multilingual IATE2, a lot of time and effort has been invested, but the goal still remains the same: to provide translators and external collaborators with easily accessible and well documented terminology in order to ensure legal certainty and faster translation into the 24 official EU languages. In the beginning, the main terminology tool for each institution was its own database. These separate databases have been integrated, some years ago, into a central interinstitutional database, IATE, a terminological tool upgraded in comparison to the original databases, since it has been structured according to established terminological principles. IATE’s building rules are explained and statistical data are provided on the number of entries and the breakdown per language. Next, the activities of the Greek department in the field of terminology are presented. Since the needs in terminology are big and important and some coordination in the field is necessary, two separate networks of terminological support, one internal and one external, have been created. The first, and oldest, is the Interinstitutional Terminology Standardization Group (OTO), which deals with terminological coordination between translation services of the European Institutions by standardising terms which either are politically sensitive or have to be standardised, by their nature, or are sources of serious disagreement between the translation departments of the institutions. The second, the Hellenic Network of Terminology (EDO), is aiming at the exchange of knowledge and views on terminology issues between our translators or terminologists, on the one hand, and experts from several fields from Greece and Cyprus, on the other. Communication is based mainly on the wiki groups that constitute the First Aid Terminology Service: this is a platform that allows the submission of terminological requests on a daily basis. The final destination of the translated terms that are the outcome of the consultation process is IATE, on the condition that the criteria for introduction of terms in IATE are met.

0 Εισαγωγή

Η σημερινή ανασκόπηση των δραστηριοτήτων ορολογίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση αφορά το ορολογικό έργο που παράγεται γενικά στο σύνολο των μεταφραστικών υπηρεσιών των Ευρωπαϊκών οργάνων (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, Συμβούλιο, Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Ελεγκτικό Συνέδριο, Οικονομική & Κοινωνική Επιτροπή, Κέντρο Μετάφρασης) και ειδικότερα στη Γενική Διεύθυνση Μετάφρασης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, η οποία φέρει εις πέρας το μεγαλύτερο τμήμα του μεταφραστικού έργου. Το ορολογικό αυτό έργο αφορά είτε την παραγωγή νέων όρων είτε την επιλογή των πλέον δόκιμων από τους υφιστάμενους,

για χρήση κατά κύριο λόγο στα ενωσιακά κείμενα, αναλόγως του πεδίου πολιτικής που καλύπτει το κάθε κείμενο. Διευκρινίζεται επομένως ότι στην παρουσίαση νοείται πάντοτε ότι οι ορολογικές επιλογές γίνονται με γνώμονα την εξυπηρέτηση κάποιας υφιστάμενης ή σχεδιαζόμενης ενωσιακής πολιτικής και τις δεσμεύσεις που απορρέουν από αυτήν. Ταυτοχρόνως, όμως, καταβάλλεται κάθε δυνατή προσπάθεια να ληφθούν υπόψη οι πάγιες θεωρητικές ορολογικές αρχές. Σε κάθε περίπτωση, η ορολογική δραστηριότητα στα ενωσιακά όργανα αποβλέπει στην παροχή στους μεταφραστές και εξωτερικούς συνεργάτες εύκολα προσβάσιμης και τεκμηριωμένης ορολογίας ώστε αφενός να διευκολύνεται η ταχύτερη διεκπεραίωση των μεταφράσεων στις 24 επίσημες γλώσσες της ΕΕ και αφετέρου να παρέχεται στους χρήστες των ενωσιακών νομοθετικών κειμένων ασφάλεια δικαίου.

1 Το παρελθόν...

Θεμελιώδη λίθο για την οργάνωση των γλωσσικών τμημάτων των Ευρωπαϊκών οργάνων αποτέλεσε το άρθρο 1 του κανονισμού αριθ. 1 του Συμβουλίου, του πρώτου δηλαδή κανονισμού που εκδόθηκε μετά την υπογραφή της Συνθήκης της Ρώμης, με τίτλο «περί καθορισμού του γλωσσικού καθεστώτος της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας» και ο οποίος προέβλεπε ότι «κάθε μία από τις τέσσερις γλώσσες, στις οποίες έχει συνταχθεί η συνθήκη, αναγνωρίζεται ως επίσημη γλώσσα σε ένα ή περισσότερα κράτη μέλη της Κοινότητας» καθώς και ότι τα έγγραφα από και προς τα όργανα της Κοινότητας, τα οποία είτε προέρχονται από είτε απευθύνονται «σε κράτος μέλος ή πρόσωπο που υπάγεται στη δικαιοδοσία Κράτους μέλους, συντάσσονται στη γλώσσα του Κράτους αυτού». Από το σημείο αυτό επομένως ξεκίνησε το γλωσσικό μας ταξίδι. Με βάση το πρώτο αυτό άρθρο, όλες οι επίσημες γλώσσες των κρατών μελών αποτελούν επίσημες γλώσσες των Ευρωπαϊκών οργάνων και για να έχει νομική ισχύ ένα ευρωπαϊκό νομοθέτημα πρέπει να εκδίδεται ταυτόχρονα σε όλες τις επίσημες γλώσσες. Επιπροσθέτως, όλες οι γλωσσικές εκδόσεις πρέπει να είναι ισοδύναμες μεταξύ τους. Το στοιχείο αυτό είναι σημαντικό για να υπάρχει ασφάλεια δικαίου, δηλαδή κάθε ενωσιακό νομοθετικό κείμενο να προβλέπει ακριβώς τα ίδια δικαιώματα και υποχρεώσεις για όλους τους πολίτες και τις επιχειρήσεις της ΕΕ, ανεξαρτήτως της γλώσσας του κειμένου.

Για να αντεπεξέλθουν στο βαρύ αυτό καθήκον τα ευρωπαϊκά όργανα ευθύς εξαρχής οργάνωσαν τα μεταφραστικά τους τμήματα και, εντός αυτών, τις μονάδες ορολογίας, με λιγότερο ή περισσότερο «επίσημη» μορφή κάθε φορά. Στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή συγκεκριμένα, δημιουργήθηκε η τηλεφωνική γραμμή ορολογικής υποστήριξης «S'il vous plaît» και η μονάδα τεκμηρίωσης, μία για κάθε επίσημη γλώσσα, η οποία αποτελούσε τμήμα της βιβλιοθήκης κάθε γλωσσικού τμήματος. Εκεί ο υπεύθυνος τεκμηρίωσης παρείχε σε

καθημερινή βάση τις υπηρεσίες του. Σε αυτόν και τους βοηθούς του απευθύνονταν οι μεταφραστές όταν αναζητούσαν είτε κάποιο ευρωπαϊκό νομοθέτημα είτε κάποιο εθνικό νομοθέτημα, ή συχνότερα κάποιον συγκεκριμένο όρο από οποιοδήποτε γνωστικό αντικείμενο. Αυτός επίσης, ή αυτή, συνέτασσε δίγλωσσα ή πολύγλωσσα γλωσσάρια με βάση την κοινοτική νομοθεσία που είχε δημοσιευτεί προηγουμένως, την αντίστοιχη εθνική νομοθεσία ή άλλες πηγές.

Με βάση αυτά τα γλωσσάρια και άλλες ανάλογες πηγές δημιουργήθηκε ένα πρωτοποριακό για την εποχή του ορολογικό εργαλείο, η πολύγλωσσα βάση όρων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Eurodicautom, που δημιουργήθηκε το 1969 και ήταν προσβάσιμη στο προσωπικό της Επιτροπής (Cooper, 2013). Περιείχε ορολογία σε 6 γλώσσες, αγγλικά, γαλλικά, γερμανικά, ιταλικά, ολλανδικά και δανικά ενώ στη συνέχεια, το 1981, προστέθηκαν τα ελληνικά, 4 χρόνια αργότερα τα ισπανικά και πορτογαλικά και μία δεκαετία αργότερα, το 1995, τα φινλανδικά και σουηδικά, ανεβάζοντας τον συνολικό αριθμό των γλωσσών σε 11 συν τα λατινικά για τις επιστημονικές ονομασίες. Το 1981 η βάση άνοιξε για το κοινό, το οποίο έτσι απέκτησε πρόσβαση σε 800.000 πολύγλωσσα δελτία όρων και 300.000 πολύγλωσσα δελτία συντομογραφιών, τα οποία αφορούσαν πεδία δραστηριότητας της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Theologitis, 1997).

Τα χρόνια πέρασαν και η πληροφορική έκανε την εμφάνισή της στην καθημερινή ζωή των μεταφραστών. Ο υπολογιστής αντικατέστησε το κασετόφωνο και οι μεταφραστές έπαψαν να υπαγορεύουν τις μεταφράσεις τους και άρχισαν να τις πληκτρολογούν οι ίδιοι στους επεξεργαστές κειμένου, το WordPerfect στην αρχή, το Word στη συνέχεια. Στην αμέσως επόμενη φάση υιοθετήθηκε το πρώτο μεταφραστικό εργαλείο δίγλωσσης απεικόνισης, το Translator's Workbench, το επνομαζόμενο TWB, το οποίο συνέδεε τη φράση του πρωτοτύπου με την μετάφρασή της δημιουργώντας δίγλωσσα «τεμάχια». Τα τεμάχια αυτά αποθηκεύονταν στις μεταφραστικές μνήμες, στη βάση δεδομένων Euramis. Σήμερα η Euramis φιλοξενεί πάνω από 1 δισεκατομμύριο φράσεις στις 24 επίσημες γλώσσες της ΕΕ οι οποίες έχουν μεταφραστεί από τους μεταφραστές των ευρωπαϊκών οργάνων κατά τις τελευταίες δεκαετίες (European Commission, 2019). Αποτελούν επομένως πολύτιμο υλικό για αναζήτηση ορολογίας κατάλληλης για τη μετάφραση κειμένων που αφορούν τις ευρωπαϊκές πολιτικές. Πολλώ δε μάλλον επειδή, όταν ένας όρος περιλαμβάνεται σε νομοθετικό κείμενο το οποίο έχει εγκριθεί και δημοσιευτεί στην Επίσημη Εφημερίδα, αυτόματως ο όρος αποκτά νομική ισχύ και επομένως ορολογική βαρύτητα. Καθώς όμως κάθε μεταφραστική υπηρεσία δημιούργησε με την πάροδο του χρόνου τη δική της ορολογική βάση, σιγά σιγά άρχισαν να παρατηρούνται φαινόμενα ανομοιογένειας, ηθελημένης ή μη, και διχογνωμίες που ενίοτε κατέληγαν σε κακοφωνία.

Για τον λόγο αυτό κρίθηκε απαραίτητο να δημιουργηθεί μια κεντρική διοργανική βάση ενωσιακής ορολογίας στην οποία να συγκεντρωθούν όλοι οι διαθέσιμοι πόροι, να ομογενοποιηθούν στο μέτρο του δυνατού και να εμπλουτιστούν μέσα από την κοινή προσπάθεια των μεταφραστών και ορολόγων όλων των ευρωπαϊκών οργάνων. Η συνένωση των επιμέρους βάσεων όρων αποφασίστηκε το 1999, και η νέα βάση ονομάστηκε IATE, που είναι το αρκτικόλεξο του InterActive Terminology for Europe. Άρχισε να χρησιμοποιείται από το προσωπικό των Ευρωπαϊκών οργάνων το 2005, ενώ το ευρύ κοινό απέκτησε πρόσβαση στις 28 Ιουνίου 2007 (European Commission, 2007).

Τη συντήρηση και τον εμπλουτισμό της βάσης έχουν αναλάβει από κοινού η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, το Ευρωπαϊκό Ελεγκτικό Συνέδριο, η Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή, η Επιτροπή των Περιφερειών, η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων και το Κέντρο Μετάφρασης για τους Οργανισμούς της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Πριν από μερικούς μήνες, στις 7 Νοεμβρίου 2018 η πρώτη έκδοση αντικαταστάθηκε από μια νέα, αναβαθμισμένη έκδοση, την IATE 2. Η νέα αυτή έκδοση δημιουργήθηκε μετά από πλήρη αναδόμηση του συστήματος, κατά την οποία εισήχθησαν προηγμένες τεχνολογίες, εφαρμόστηκαν σύγχρονα πρότυπα ανάπτυξης λογισμικού, υιοθετήθηκαν βέλτιστες πρακτικές όσον αφορά τη χρησιμότητα και την προσβασιμότητα και ανανεώθηκε η εμφάνιση των σελίδων. Οι βελτιώσεις που εισήχθησαν και οι νέες λειτουργίες είναι πλέον στη διάθεση όχι μόνον των υπαλλήλων των γλωσσικών υπηρεσιών των ευρωπαϊκών οργάνων αλλά και των εξωτερικών χρηστών από κάθε γωνιά της γης. Η IATE έχει εξελιχθεί σε ένα σύγχρονο ορολογικό εργαλείο που καλύπτει σημαντικό μέρος των ορολογικών αναγκών όσον αφορά τις ενωσιακές πολιτικές. Προβλέπεται δε να συνεχίσει να βελτιώνεται τεχνολογικά κατά τα επόμενα έτη για να προσαρμόζεται στις αδιάκοπες τεχνολογικές εξελίξεις ώστε να ανταποκρίνεται σταθερά στις ανάγκες και τις επιθυμίες όλων των χρηστών, εσωτερικών και εξωτερικών (IATE, 2019).

2 Το παρόν...

Σήμερα επομένως, οι υπάλληλοι των ευρωπαϊκών οργάνων και το ευρύ κοινό διαθέτουν ένα ορολογικό εργαλείο υψηλού επιπέδου με πολλές δυνατότητες εξέλιξης. Ποια είναι όμως η ειδοποιός διαφορά αυτού του εργαλείου σε σχέση με τα κάθε είδους εξειδικευμένα λεξικά που υπάρχουν ή θα μπορούσαν να δημιουργηθούν;

Θεμελιώδης διαφορά της IATE σε σχέση με ένα ηλεκτρονικό εξειδικευμένο λεξικό είναι ότι δεν προέκυψε από απλή συνένωση γλωσσαρίων ή των αρχικών βάσεων όρων αλλά δομήθηκε εξ αρχής σύμφωνα με εδραιωμένες ορολογικές αρχές. Η πρακτική εφαρμογή των θεωρητικών αρχών αντανακλάται στο γεγονός ότι τα **δελτία** (entries) δεν δομούνται με βάση τον όρο αλλά με βάση την **έννοια**. Στοιχείο αδιάρρηκτα συνδεδεμένο με την έννοια είναι το γνωστικό πεδίο καθώς μας δίνει το πλαίσιο εντός του οποίου τοποθετείται η έννοια. Διαφορετικά γνωστικά πεδία σημαίνουν διαφορετική έννοια, ανεξαρτήτως του όρου. Ο όρος «κέντρο» αναλόγως του γνωστικού πεδίου (πολεοδομία, μαθηματικά, αθλητισμός...) σηματοδοτεί μια διαφορετική κάθε φορά έννοια.

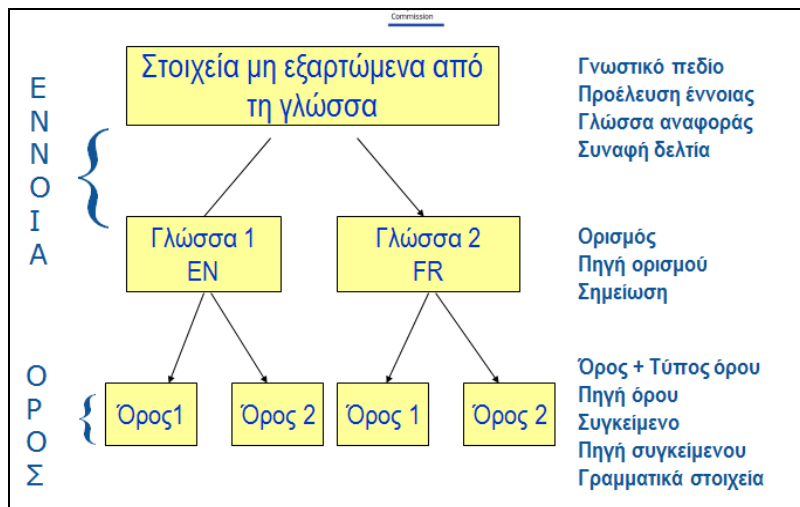
Για να αποδοθεί η **έννοια** στο δελτίο χρησιμοποιείται ο ορισμός. Ο ορισμός διατυπώνεται στη **γλώσσα-άγκυρα** (anchor language), τη γλώσσα δηλαδή με την οποία είναι συνυφασμένη η έννοια. Αυτή η γλώσσα αναφοράς συχνά είναι τα αγγλικά, όταν όμως η έννοια αφορά μια συγκεκριμένη χώρα, γλώσσα αναφοράς είναι η γλώσσα της χώρας αυτής ή μπορεί να είναι τα λατινικά όταν πρόκειται για επιστημονική ονομασία ζώου ή φυτού. Για παράδειγμα η λέξη «Αθήνα» όταν αφορά ένα ευρωπαϊκό πρόγραμμα τότε έχει γλώσσα αναφοράς τα αγγλικά όταν όμως αφορά την πρωτεύουσα της Ελλάδας έχει γλώσσα αναφοράς τα ελληνικά. Ο χρήστης της βάσης διακρίνει τη γλώσσα αναφοράς από τις υπόλοιπες επειδή δίπλα στα δύο γράμματα που την υποδηλώνουν υπάρχει ένα μικρό σήμα που απεικονίζει μία άγκυρα.

Με αφηρησία τον **ορισμό** επιλέγεται ο **όρος** που τον αποδίδει καλύτερα στη συγκεκριμένη περίπτωση. Στη συνέχεια δημιουργούνται μία ή περισσότερες γλωσσικές εκδόσεις ενός δελτίου. Πρώτα αναζητείται ένας ορισμός που να αποδίδει καλύτερα την έννοια του ορισμού που έχει καταχωριστεί στη γλώσσα-άγκυρα. Κατόπιν αποδίδεται ο όρος με βάση τον ορισμό που δόθηκε. Ελέγχεται τέλος ότι ο όρος σε κάθε γλώσσα είναι ισοδύναμος με τον όρο στη γλώσσα –άγκυρα. Άρα το όλο σύστημα ξεκινάει και καταλήγει στην **έννοια** που προσπαθεί να αποδώσει το δελτίο, ενώ οι **όροι** που αποδίδουν την έννοια έπονται.

Επομένως πεδίο, όρος και ορισμός αποτελούν ένα αδιάρρηκτο σύνολο. Αυτό συμπληρώνεται με ένα ακόμη βοηθητικό στοιχείο, το **συγκείμενο**. Πρόκειται για ένα παράδειγμα χρήσης του όρου, στη συγκεκριμένη γραμματική μορφή του. Δηλαδή, αν ο όρος είναι ουσιαστικό, το συγκείμενο πρέπει να τον περιλαμβάνει ως ουσιαστικό, όχι σε μορφή ρήματος ή επιθέτου. Αν είναι επίθετο σε συγκριτικό βαθμό, δεν μπορεί να βρίσκεται στο συγκείμενο σε υπερθετικό βαθμό.

Η προσθήκη συγκεκριμένου διέπεται από τον εξής κανόνα: Όταν υπάρχει ο ορισμός στο δελτίο, η προσθήκη συγκεκριμένου είναι προαιρετική, όταν δεν έχει καταστεί δυνατό να βρεθεί ο κατάλληλος ορισμός, τότε είναι υποχρεωτικό να υπάρχει συγκεκριμένο, ώστε να αποκτήσει ο χρήστης μια γενική ιδέα για την έννοια την οποία αντιπροσωπεύει ο όρος. Ένα επιπλέον σημαντικό ποιοτικό χαρακτηριστικό της IATE είναι ότι κάθε καταγραφή, είτε αφορά τον ορισμό, είτε τον όρο, είτε το συγκεκριμένο, συνοδεύεται από την αντίστοιχη **πηγή**, ειδάλλως η καταχώριση δεν είναι αποδεκτή. Η νέα μάλιστα IATE, η IATE 2, δεν αποθηκεύει τον ορισμό, τον όρο ή το συγκεκριμένο αν δεν συμπληρωθεί το πεδίο της αντίστοιχης πηγής, καθιστώντας πρακτικά αδύνατη την καταχώριση χωρίς το αντίστοιχο έγγραφο αναφοράς.

Σε εντελώς ιδιαίτερες περιπτώσεις, όταν είναι απολύτως αδύνατο να βρεθεί ο κατάλληλος ορισμός ή συγκεκριμένο με την αντίστοιχη πηγή, ο/η ορολόγος μπορεί να αναλάβει την ευθύνη να διατυπώσει τον ορισμό ο/η ίδιος/-α, εφόσον είναι απολύτως σίγουρος/-η για την ορθότητά του. Σε αυτές τις περιπτώσεις ως πηγή του ορισμού σημειώνεται το όργανο (COM, EP, Council...) και το γλωσσικό τμήμα (EN, FR, EL...) του ή της ορολόγου. Όταν πάλι ο/η ορολόγος χρησιμοποιεί μεν ορισμό που έχει βρει σε πηγή αλλά δεν τον χρησιμοποιεί αυτούσιο, τον έχει προσαρμόσει στις ανάγκες της έννοιας που πρέπει να αποδώσει, τότε προσθέτει ένα σχόλιο ακριβώς πριν την αναφορά της πηγής, π.χ. «COM-EL με βάση» ή «EP-IT με βάση» ώστε ο χρήστης να ενημερώνεται για την παρέμβαση του ορολόγου. Καταβάλλεται πάντως κάθε δυνατή προσπάθεια ώστε να λαμβάνονται οι ορισμοί αυτούσιοι από πηγή, είτε της γλώσσας στόχου είτε της γλώσσας-άγκυρας. Άρα, με βάση τους κανόνες δόμησης της IATE, ένα πολύγλωσσο δελτίο έχει την ακόλουθη μορφή:

Μετά το ωραίο αυτό ταξίδι στον ιδανικό ορολογικό μας κόσμο ας επιστρέψουμε στην αδήριτη πραγματικότητα, καθώς ένα μικρό ποσοστό δελτίων ανταποκρίνονται στην ειδωλλιακή αυτή εικόνα. Στην πράξη, όταν αναζητεί έναν όρο, ο χρήστης αντιμετωπίζει δύο εκ διαμέτρου αντίθετα προβλήματα, τον «θόρυβο» και τη «σιγή». «Θόρυβο» χαρακτηρίζουμε την πολλαπλή εμφάνιση του ίδιου όρου στο ίδιο θεματικό πεδίο. Αιτία, το γεγονός ότι η ΙΑΤΕ δημιουργήθηκε με τη συγχώνευση πολλών βάσεων διαφορετικών οργάνων, οι οποίες προφανώς περιείχαν, η κάθε μία χωριστά, τον ίδιο όρο με την ίδια απόδοση. Η «σιγή» έχει σχέση με την πολιτική ιστορία της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Όσο πιο πρόσφατη είναι η ημερομηνία προσχώρησης μιας χώρας, τόσο μικρότερο είναι το ποσοστό κάλυψης των όρων στην ΙΑΤΕ. Οι νέες χώρες, που εντάχθηκαν από το 2004 και μετά, δεν έχουν διπλοεγγραφές και έχουν μόνον ποιοτικά δελτία, αλλά υστερούν σε ποσότητα, δηλαδή οι γλώσσες τους είναι παρούσες σε μικρό αριθμό δελτίων.

Για παράδειγμα, από τα στατιστικά στοιχεία του Πίνακα 1, προκύπτει το εξής παράδοξο: τα κροατικά έχουν τον μικρότερο αριθμό όρων (26.684), έχουν όμως το υψηλότερο ποσοστό όρων με υψηλή προστιθέμενη αξία, δηλαδή που περιέχουν ορισμό ή συγκείμενο ή σημείωση (81,48%, ποσοστό που αντιστοιχεί σε 21.742 όρους). Καθώς η Κροατία είναι το τελευταίο κράτος που προσχώρησε στην Ευρωπαϊκή Ένωση, εύλογα προκύπτει το συμπέρασμα ότι τα τελευταία χρόνια καταβάλλεται σημαντική προσπάθεια ώστε το νέο υλικό που καταχωρίζεται στην ΙΑΤΕ να ανταποκρίνεται πλήρως στα απαιτούμενα πρότυπα ποιότητας. Για να διορθωθούν λοιπόν οι αδυναμίες του παρελθόντος, πάγιος στόχος της δουλειάς των ορολόγων είναι η μείωση των διπλοεγγραφών με τη συνεχή απαλοιφή των άσκοπων εγγραφών και η αύξηση της πολυγλωσσίας των δελτίων με την προσθήκη των γλωσσών που λείπουν στα «φτωχά» σε γλώσσες δελτία.

Κάλυψη όρων		Προστιθέμενη αξία ανά γλώσσα	
Γλώσσα	Αριθμός όρων	Γλώσσα	Language levels %
en	English	1170429	
fr	French	1055526	
de	German	781986	
nl	Dutch	643814	
it	Italian	605777	
da	Danish	581687	
es	Spanish	578446	
pt	Portuguese	524072	
el	Greek	494141	
fi	Finnish	338813	
sv	Swedish	309451	
pl	Polish	91981	
ga	Irish	76787	
lt	Lithuanian	69554	
sl	Slovenian	67809	
mt	Maltese	66369	
et	Estonian	62623	
hu	Hungarian	62580	
sk	Slovak	60053	
ro	Romanian	59100	
cs	Czech	58190	
lv	Latvian	53365	
bg	Bulgarian	51381	
hr	Croatian	26684	
άλλες		75758	
hr	Croatian	81.48 %	
sk	Slovak	79.21 %	
hu	Hungarian	73.90 %	
mt	Maltese	72.13 %	
ro	Romanian	70.28 %	
bg	Bulgarian	68.54 %	
sl	Slovenian	65.02 %	
lv	Latvian	63.36 %	
cs	Czech	62.87 %	
pl	Polish	62.54 %	
et	Estonian	60.47 %	
lt	Lithuanian	56.58 %	
en	English	32.56 %	
fr	French	30.47 %	
de	German	28.93 %	
sv	Swedish	26.33 %	
fi	Finnish	25.28 %	
nl	Dutch	25.20 %	
it	Italian	22.87 %	
da	Danish	18.92 %	
el	Greek	18.89 %	
pt	Portuguese	18.85 %	
es	Spanish	17.46 %	
ga	Irish	10.96 %	
άλλες		...	

Πίνακας 1. Αριθμός όρων ανά γλώσσα και ποσοστό όρων που περιλαμβάνουν ορισμό ή/και συγκεκριμένο ή/και σημείωση - Στοιχεία της 25/7/2019

Πηγή: IATE – Στατιστικά στοιχεία, <https://iate.europa.eu/info/statistics/tabular>

Όσον αφορά τη θέση των ελληνικών, από τον Πίνακα 1 προκύπτει ότι, ενώ τα ελληνικά έχουν αρκετά καλή κάλυψη, καθώς βρίσκονται στις μεσαίες θέσεις του πίνακα με 494.141 όρους (σχεδόν μισό εκατομμύριο!), η ποιότητα των περισσότερων ελληνικών καταχωρίσεων είναι απαράδεκτα φτωχή, αφού 400.797 όροι δεν διαθέτουν ούτε ορισμό, ούτε συγκεκριμένο, ούτε σημείωση, συχνά δε ούτε πηγή του όρου ή η πηγή τους είναι αδιευκρίνιστης ποιότητας. Οι λόγοι είναι γνωστοί και προφανείς. Το 1981 η Ελλάδα διέθετε μηδαμινούς ορολογικούς πόρους στο πεδίο των κοινοτικών πολιτικών, οπότε συσσωρεύτηκε εσπευσμένα υλικό από κάθε διαθέσιμη πηγή, συχνά εν είδει γλωσσαρίων χωρίς αναφορά της πηγής, το οποίο κατέληξε αυτούσιο στην IATE καθώς δεν υπήρχε καμία δυνατότητα διαλογής του υλικού.

Σε κάθε περίπτωση πάντως, και παρά τα όποια προβλήματα, η αναζήτηση στην ΙΑΤΕ συχνά δίνει αξιόπιστα αποτελέσματα, μεταξύ άλλων και λόγω του πολύγλωσσου χαρακτήρα της που επιτρέπει στον χρήστη να λαμβάνει χρήσιμες πληροφορίες για τον όρο που αναζητεί όχι μόνον από το τμήμα του δελτίου που αφορά τη δική του γλώσσα, αλλά και από εκείνα των υπολοίπων γλωσσών τις οποίες ενδεχομένως γνωρίζει.

3 Η συμβολή του ελληνικού τμήματος

Το ελληνικό τμήμα, εκ των πραγμάτων, αναπτύσσει δραστηριότητα στον τομέα της ορολογίας από την πρώτη ημέρα της ύπαρξής του, για τους λόγους που εξηγήθηκαν προηγουμένως. Λόγω του ευρύτατου φάσματος και του εξειδικευμένου χαρακτήρα των ευρωπαϊκών πολιτικών, οι ανάγκες για εξειδικευμένη και στοχευμένη ορολογική υποστήριξη ήταν ανέκαθεν και παραμένουν τεράστιες. Τα δυσεπίλυτα ορολογικά προβλήματα αποτελούν τμήμα της καθημερινότητας του ελληνόφωνου μεταφραστή ενώ οι διαφορετικές προσεγγίσεις που ενίοτε καταλήγουν σε διχογνωμίες, ακόμη και μεταξύ οργάνων, είναι συχνό φαινόμενο. Για να εξυπηρετηθούν οι δύο αυτές ανάγκες, συνεννόησης και εξειδικευμένης γνώσης, έχουν δημιουργηθεί δύο αντίστοιχα ορολογικά δίκτυα, ένα εσωτερικό και ένα εξωτερικό, η ΟΤΟ και το ΕΔΟ.

3.1 ΟΤΟ

Το πρώτο δίκτυο, που είναι και το παλαιότερο καθώς ξεκίνησε να λειτουργεί τον Νοέμβριο του 2003, είναι η διοργανική Ομάδα Τυποποίησης Ορολογίας (ΟΤΟ), η οποία καλύπτει θέματα ορολογικού συντονισμού μεταξύ των μεταφραστικών υπηρεσιών των ευρωπαϊκών οργάνων και τυποποίησης όρων. Οι όροι που θεωρείται απαραίτητο να τυποποιηθούν είναι εκείνοι που είναι πολιτικά ευαίσθητοι, για παράδειγμα οι όροι για το Brexit, εκείνοι που από τη φύση τους χρήζουν τυποποίησης (όπως ονομασίες οργανισμών ή συνθηκών) και εκείνοι που προκαλούν σοβαρές διχογνωμίες μεταξύ των μεταφραστικών υπηρεσιών των οργάνων, με αποτέλεσμα να δημιουργείται какоφωνία επιζήμια από πολλές απόψεις.

Η ΟΤΟ συνεδριάζει 2 έως 3 φορές το χρόνο και οι αποφάσεις λαμβάνονται με πλειοψηφία, με μία ψήφο ανά όργανο. Οι προς συζήτηση όροι υποβάλλονται αρχικά σε ηλεκτρονική πλατφόρμα για σχολιασμό. Εκείνοι που δεν παρουσιάζουν κανένα ιδιαίτερο πρόβλημα, π.χ. ονόματα οργανισμών, διεκπεραιώνονται με τη γραπτή διαδικασία, ενώ οι υπόλοιποι συζητούνται προφορικά. Στις συνεδριάσεις συμμετέχουν εκπρόσωποι από όλα τα μεταφραστικά τμήματα των ευρωπαϊκών οργάνων, τα τμήματα διερμηνείας και το τμήμα γλωσσομαθών νομικών. Χαρακτηριστικά παραδείγματα όρων με τους οποίους έχει ασχοληθεί η ΟΤΟ κατά καιρούς είναι, όσον αφορά τους πολιτικά ευαίσθητους, ο όρος «irregular immigrant» και η απόδοσή του ως «παράτυπος ή αντικανονικός μετανάστης» και

όσον αφορά τους όρους που προκαλούν διχογνωμία, ο «declaration of conformity EC» τον οποίο επί χρόνια η Επιτροπή μετέφραζε ως «δήλωση συμμόρφωσης ΕΚ» και το Συμβούλιο ως «δήλωση πιστότητας ΕΚ», με αποτέλεσμα να δημιουργείται σύγχυση στις επιχειρήσεις που είχαν υποχρέωση να υποβάλλουν τη σχετική δήλωση για να τους επιτραπεί να κυκλοφορήσουν τα προϊόντα τους στην ευρωπαϊκή αγορά.

Τελικός αποδέκτης των αποδόσεων που αποφασίζονται από κοινού στο πλαίσιο διαβούλευσης στην ΟΤΟ είναι η ΙΑΤΕ, στην οποία οι όροι καταχωρίζονται με τον υψηλότερο βαθμό αξιοπιστίας 4, που καθιστά υποχρεωτική τη χρήση τους από όλους τους μεταφραστές.

3.2 ΕΔΟ

Το δεύτερο δίκτυο, που λειτουργεί από τον Απρίλιο του 2015, είναι το Ελληνικό Δίκτυο Ορολογίας (ΕΔΟ). Πρόκειται για έναν εικονικό τόπο συνάντησης των μεταφραστών, διερμηνέων και ορολόγων της ΕΕ με τους επιστήμονες και ειδικούς της Ελλάδας και της Κύπρου. Η συμμετοχή γίνεται σε δύο επίπεδα. Αρχικά ως απλό μέλος, τρόπος συμμετοχής κατάλληλος για όσους ενδιαφέρονται γενικά να ενημερώνονται για θέματα ορολογίας και να προσφέρουν τις γνώσεις τους σε αυτό το πεδίο μόνον όταν τους ζητηθεί. Όταν συμπληρώνει κανείς το σχετικό έντυπο εγγραφής μέλους δηλώνει την ειδικότητά του και αν μας επιτρέπει να έρθουμε σε επαφή μαζί του σε περίπτωση που χρειαζόμαστε να συμβουλευτούμε κάποιο άτομο της ειδικότητάς του, χωρίς να δεσμεύεται να δώσει απάντηση στο ορολογικό μας πρόβλημα αν δεν γνωρίζει το θέμα ή δεν διαθέτει τον απαιτούμενο χρόνο. Στην περίπτωση αυτή η επικοινωνία γίνεται με ηλεκτρονικά μηνύματα ή τηλεφωνικά, είναι επομένως περιορισμένη.

Στο δεύτερο επίπεδο, το μέλος υποβάλλει τη σχετική αίτηση και εγγράφεται σε μία ή περισσότερες από τις βικιομάδες που απαρτίζουν την Υπηρεσία Επείγουσας Απόδοσης Όρων, δηλαδή την ηλεκτρονική πλατφόρμα υποβολής ορολογικών αιτημάτων. Στις βικιομάδες, κάθε μέλος του δικτύου μπορεί να υποβάλει ένα ορολογικό ερώτημα για το οποίο ενημερώνονται αυτόματα όλοι οι εγγεγραμμένοι στη συγκεκριμένη βικιομάδα και στη συνέχεια, όποιος γνωρίζει κάτι για το θέμα καταθέτει την άποψή του. Η διαδικασία παραμένει ενεργή επί 24ώρου βάσεως, 365 ημέρες το χρόνο. Όταν το θέμα προκαλεί ενδιαφέρον καταφθάνουν μηνύματα όλες τις ώρες της ημέρας και της νύχτας. Όταν κάποιος δεν ενδιαφέρεται να παρακολουθήσει μια συζήτηση την απενεργοποιεί με ένα κλικ. Ο λόγος για τον οποίο έχει δημιουργηθεί το ΕΔΟ είναι σαφής. Οι μεταφραστές καθημερινά καλούνται να μεταφράσουν κείμενα που απαιτούν γνώσεις από όλα τα γνωστικά πεδία, που ξεκινούν από τη διαστημική τεχνολογία και φθάνουν σε σπάνια είδη φυτών και ζώων υπό εξαφάνιση,

από τα νέα χρηματιστηριακά προϊόντα στο πτωχευτικό δίκαιο ή σε πρωτοεμφανιζόμενες επικίνδυνες ναρκωτικές ουσίες. Η μονάδα ορολογίας αναλαμβάνει σημαντικό μέρος του φορτίου αλλά και πάλι υπάρχουν όροι για τους οποίους η βοήθεια των ειδικών του κλάδου είναι πολύτιμη. Οι όροι του ΕΔΟ καταλήγουν επίσης, εφόσον είναι εφικτό, στην ΙΑΤΕ, με αξιοπιστία 3.

4 και το μέλλον

Πρώτος στόχος του ελληνικού τμήματος είναι η ανάπτυξη και διεύρυνση των δύο δικτύων για τους λόγους που εξηγήσαμε. Η εύρυθμη λειτουργία και εδραίωση του ΕΔΟ ειδικότερα θα είναι ιδιαίτερα επωφελής όχι μόνον για τους συμμετέχοντες αλλά και για όλους τους πολίτες της ΕΕ. Αρχικά, για τους μεταφραστές και διερμηνείς της ΕΕ, γιατί διευκολύνεται η καθημερινή τους δουλειά. Για τους ειδικούς και επιστήμονες επίσης, καθότι όλοι μπορούν να υποβάλουν ορολογικό ερώτημα και να λάβουν, στο μέτρο του δυνατού, μια σαφή και εμπειριστατωμένη απάντηση. Το σημαντικότερο όφελος όμως προκύπτει από το γεγονός ότι τα ορολογικά προβλήματα λύνονται στην πηγή, πριν οι αμφιλεγόμενοι όροι μετατραπούν σε ενωσιακή νομοθεσία την οποία όλοι οι πολίτες της Ένωσης καλούμαστε να εφαρμόσουμε και συναντάμε μπροστά μας καθημερινά.

Ο δεύτερος στόχος για το μέλλον είναι η ενίσχυση της ΙΑΤΕ. Ειδικά σήμερα, με την ευρεία διάδοση των κάθε είδους μεταφραστικών εργαλείων και βοηθημάτων, η ορολογική αναζήτηση έχει αποκτήσει ιδιαίτερη βαρύτητα. Κανένα αυτόματο σύστημα δεν μπορεί να λειτουργήσει χωρίς αξιόπιστη ορολογία, και αυτό το στοιχείο αναγνωρίζεται από όλους τους εμπλεκόμενους στις νέες μεταφραστικές τεχνολογίες. Γι' αυτό αποτελεί πλέον πάγιο και κεντρικό στοιχείο της γλωσσικής πολιτικής των ευρωπαϊκών οργάνων ότι τελικός αποδέκτης όλου του ορολογικού έργου όλων των γλωσσών πρέπει να είναι η ΙΑΤΕ. Εκεί καταλήγουν επομένως τόσο οι αποδόσεις που αποφασίζονται στο πλαίσιο της ΟΤΟ και του ΕΔΟ, όσο και όλα τα ορολογικά έργα που διεκπεραιώνουν οι ορολόγοι των τμημάτων, είτε αυτά είναι υποχρεωτικά ή προαιρετικά έργα που αναθέτει στους τοπικούς ορολόγους η κεντρική μονάδα ορολογίας είτε τοπικά έργα σε επίπεδο μονάδας ή εξωτερικά έργα που έχουν εκτελεστεί με ανάθεση σε εξωτερικούς συνεργάτες. Το ελπιδοφόρο μήνυμα είναι ότι παρά τα προβλήματα, η πορεία της ΙΑΤΕ είναι σταθερά ανοδική, ποσοτικά και ποιοτικά, για όλες τις γλώσσες και για την ελληνική επίσης. Για να είναι συνεπώς το μέλλον της ευοίωνο, όλες οι προσπάθειες θα πρέπει να κατατείνουν στον κεντρικό αυτό στόχο, την αναβάθμιση του υπάρχοντος περιεχομένου της ΙΑΤΕ και την τροφοδοσία της με νέο υλικό υψηλής ποιότητας ώστε να ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις των καιρών και των χρηστών της.

Βιβλιογραφικές αναφορές

Cooper, T.m (2013) (κύριος ορολόγος αγγλικού τμήματος, Γενική Διεύθυνση Μετάφρασης – Ευρωπαϊκή Επιτροπή - Βρυξέλλες), *On better terms: tips for using IATE*, The Linguist Issue 52,4, August 6, 2013, <https://thelinguist.uberflip.com/the-linguist-archive/the-linguist-52-4>

European Commission, Press Release Database, Δελτίο Τύπου IP/07/962 της 28^{ης} Ιουνίου 2007, http://europa.eu/rapid/press-release_IP-07-962_el.htm

European Commission, CEF Digital – Connecting Europe, “*eTranslation Services, Machine translation -About the service*”, 2019, <https://ec.europa.eu/cefdigital/wiki/display/CEFDIGITAL/Machine+translation>

IATE website, *About IATE*, 2019, <https://iate.europa.eu/about>

Theologitis, D., (1997) (Προϊστάμενος μονάδας "Development of Multilingual Computer Aids", Ευρωπαϊκή Επιτροπή - Υπηρεσία Μετάφρασης), *Euramis, the Platform of the EC Translator*. Στο: EAMT Workshop, Copenhagen, May 1997, <http://www.mt-aofhive.info/EAMT-1997-Theologitis.pdf>

Ευρύκλεια (Κλειώ) Μπενέκου

Ορολόγος

Ελληνικό Τμήμα της Γενικής Διεύθυνσης Μετάφρασης
της Ευρωπαϊκής Επιτροπής

Ηλ-ταχ.: Evriklia.Benekou@ec.europa.eu